

مولفات در افغانستان

(۲)

نویسنده م . کریم نزیسی

التدارك لانواع خطا التدبير : دائر بمعالجات طبي و عبارت از هفت مقاله است . که شيخ آنرا در خوارزم برای ابوالحسين (۱) احمد بن محمد السهيلي تصنيف نمود . راجع باسم اين كتاب اختلافات زيادى مشاهده ميرسد ، از انجمله كاتب چلبي (۲) آنرا باسم (التدارك انواع خطأ الحدود) و در نامه دانشوران (۳) بنام (تدارك در انواع خطأ طبيب) قيد نموده اند . و تنها در قاموس الاعلام (۴) شمس الدين سامي و ترجمه حال شيخ در مقدمه منطق المشرقين (۵) باسمى که ما ياد کرده ايم (التدارك لانواع خطأ التدبير) نگاهشته آمده . و راجع بآن اطلاع قابل ذكري بدست نيامد .

الموجز الصغير : ^{چنديكه چاپي آنرا (۶) در تحت عنوان (الموجز الكبير) باسم مزبور} (الموجز الصغير) قيد نموده ، بازم در بعضى موارد باسم (المختصر الاصغر) نیز ياد کرده شده است (۷) و باتفاق آراء (كتاب موصوف) در منطق و عبارت از همان رساله

(۱) و بروایت ابوالحسن احمد بن محمد السهيلي (و بروایت سهيلي وزير مأمون خوارزم شاه) احتمال ميرود که احمد بن سهل باشد ؛ که از معاريف رجال اهل سامان است و او پس از آنکه بحکومت سامان خدماتى زيادى نمود ، اخيراً در اوائل قرن چهارم هجرى به نصر ابن احمد سامانى عصيان کرده ، زمانى به تسخير و ضبط نيشاپور و مرو و نواحى آن نیز موفق گرديد . ص ۷۸۸ ج اول قاموس الاعلام .

- (۲) ص ۲۷۰ ج اول كشف الظنون .
- (۳) ص ۸۲ ج اول نامه دانشوران .
- (۴) ص ۶۳۷ ج اول قاموس الاعلام .
- (۵) منطق المشرقين طبع مصر ص ۱۰ مقدمه .
- (۶) كشف الظنون ج دوم ص ۵۶۸
- (۷) منطق المشرقين مقدمه ص ۱۰

منطق نجات است . که بعد از خطبه کتاب در ابتدای آن (نجات) مندرج ، و آغاز بحث از تصورات و تصدیقات می نماید . و این نیز از جمله کتبی است . که تصنیف آن بمرجان صورت گرفته است .

العلائی : فارسی و در يك مجلد که در نامه دانشوران (۱) باسم (الحکمة العلائیه موسوم بدانست نامه فارسی) و در کشف الظنون (۲) باسم (الرسالة العلائیه فی قواعد الحسابیه)

نامی از آن برده شده است . و با وجودیکه کاتب چلی آنرا در ریاضیات دانسته ، مشتمل بر فصول متعددی می نگارد . متأسفانه در عین حال اسم مصنف آن را نبرده است . لیکن بطور یقین استنباط می شود ؟ عبارت از همان کتاب العلائی (۳) است . که شیخ آنرا (زمانیکه علاءالدوله عزم همدان نموده ، او را به اشتغال فرستاد در امور کواکب گماشت . و بنا بر کثرت اسفار و عوایق آن خلی در امور رصد روداد .) باصفهان بنام علاءالدوله ابن کاکویه (۴) تصنیف نمود .

الادویه القلییه : در يك مجلد و کتابیست منضم منظم از اطلاعات طبیبی راجع بادویه ، که شیخ

در همدان بجهت الشریف السید ابو الحسن علی ابن الحسین الحسین

به تصنیف رساند ، و اما صاحب حبیب السیر (۵) راجع به تصنیف این کتاب چنین می نویسد . « بعد از آنکه علاءالدوله از همدان باز گشت ، شیخ را بمصحوب خود بهمدان (از سیاق کلام ظاهر میشود که بجای همدان اصفهان باید باشد ، وهم اصفهان بصواب نزدیکتر است) آورد . ابوعلی در منزل علوی فرود آمده ، ادویه قلییه را دران ولا تألیف کرد . »

(۱) نامه دانشوران ج اول ص ۸۷ . (۲) کشف الظنون ج اول ص ۵۵۸ .

(۳) منطق المشرقین مقدمه ص ط . (۴) علاءالدوله ابن کاکویه از امراء

اصفهان و یکی از سرینین مبرز شیخ است . و درهائله تاراج سلطان مسعود شیخ بمغذب و وزارت او

(علاءالدوله) اشتغال داشت . و در آنوقت در آریکی از توقعات شیخ ، سلطان مسعود

او را نیز بحاله از دواج در آورد . (۵) حبیب السیر ج ۲ جزو ۴ ص ۶۱ .

یکی از کتب مصنفه شیخ و همدان تصنیف آن بسر رسیده . و از آنکه
 کاتب چلبی (۱) آنرا با الحاق کلمه (فی المنطق) قید نموده است .
 معلوم میشود ، که در علم منطق است ، و زیاده اطلاعی به نسبت آن در دست نیامد .

تعالیق مسائل حنین (۲) : نیز از مصنفات شیخ در طب است . که آنرا در همدان
 تصنیف نمود . و بغیر از اینکه مورخین اطلاعی از آن
 داده باشند . تنها به بردن اسم او اکتفا نموده اند . و به ظن غالب (از اسم آن استنباط میشود)
 عبارت از تعالیق است که بر (مسائل حنین) نام یکی از آثار حنین نگاشته است .

القولنج : در یک مجلد و دائر به طب است . و شیخ هنگامیکه در قلعه فرد جان (۳)
 محبوس بود ، کتاب مذکور را به تصنیف رساند ، و بقراریکه مینویسند ؛ نسخه کاملی از آن
 موجود نمیشود .

قوانین یا معالجات طویه : نیز در طب و در نامه دانشوران (کتابی در معالجات موسوم بقوانین)
 نگاشته آمده و تصنیف آن را در اصفهان (۴) میدانند و راجع با آن
 اطلاعی زیاده بنظر نرسید .

- (۱) کشف الظنون ج ۲ ص ۵۶۸ . (۲) ابوزید حنین ابن اسحاق العبادی از اطباء
 مشهور و معاریف مترجمین بزرگ عالم اسلامی (در زمان عباسی) است که در اواخر خلافت مأمون الرشید
 بریاست دارالترجمه بغداد منصوبیت یافته ، کتب زیادی در حکمت و فلسفه از یونانی به عربی ترجمه نمود ،
 از اجمله اقلیدس و بجمسطی و غیره است و وفاتش بسال (۲۶۰) هجری ، و فیات الاعیان ج اول ص ۱۶۷ .
 (۳) فرد جان قلعه مشهوریست در نواحی همدان و آنرا براهان نیز گویند . و طاهر ابن
 محمد ابن ابوالحسن ابومنصور امام همدانی (حنفی امام عبدالرحمن) به ربیع الاخر سنه ۴۲۳ هجری
 در اینجا وفات نمود . (معجم البلدان ج ۶ ص ۱۶۷) . (۴) نامه دانشوران ج اول ص ۸۸ .

الوسط : بعضی ها (۱) اورا بنام اوسط جرجانی قید نموده، در منطقی ادعای نمایند
 و برخ دیگری (۲) مختصر الاوسط ضبط نموده اند ، اما کاتب چلبی در
 کشف الظنون (۳) بنام اوسط جرجانی (در تحت عنوان علم الاوزان والمقادیر المستعمله فی الطب)
 متذکر شده ، وهم او را دائر بقسمت مقادیر در علم طب می شناسد .

تصنیف آنرا نامه دانشوران بجرجان و شمس الدین سامی (۴) در عرض راه دهستان و جرجان
 (که شیخ بواسطه شدت مرض از دهستان (۵) روانه جرجان شد) می نویسد و باین مناسبت
 تسمیه آنرا به (اوسط جرجانی) تذکر داده است .

اما در ترجمه حال شیخ (۶) چنین نوشته آمده : یکی از دوستداران علوم موسوم به ابو محمد
 شیرازی منزلی از برای شیخ در جوار خانه خود خرید ، و او را در اینجا متمکن ساخت . و در اینجا
 شیخ مختصر اوسط فی المنطق را برای او نگاشت .

رساله فی الهندیا : نویسنده رساله شکیست در خواص هندیا (کاشغری) که شیخ آنرا در اصفهان
 تصنیف نمود .

رسال جامع علوم اسپانی

رساله فی السکنجین : رساله ثبت در خواص سکنجین که شیخ آنرا در ری به تصنیف رسانده
 و براویت نامه دانشوران (۷) رساله مذکور را بلسان لاتینی نیز

ترجمه کرده اند .

(۱) قاموس الاعلام ج اول ص ۶۳۷ . نامه دانشوران ج اول ص ۸۶ . (۲) حبیب البر
 ج ۲ جزو ۴ ص ۶۲ . (۳) کشف الظنون ج اول ص ۱۷۱ . (۴) قاموس الاعلام
 ج اول ص ۶۳۷ . (۵) دهستان ؛ شهر مشهور است در طرف مازندران قریب خوارزم و جرجان ،
 جایست که شیخ از اینجا روانه جرجان شد . و علاوه بران شهری بکرمان و ناحیه بیاد غیس نیز
 باین اسم معروفست . معجم البلدان ج ۴ ص ۱۱۴ . (۶) منطق المشرقین مقدمه ص ۷ .
 (۷) نامه دانشوران ج اول ص ۸۲ .

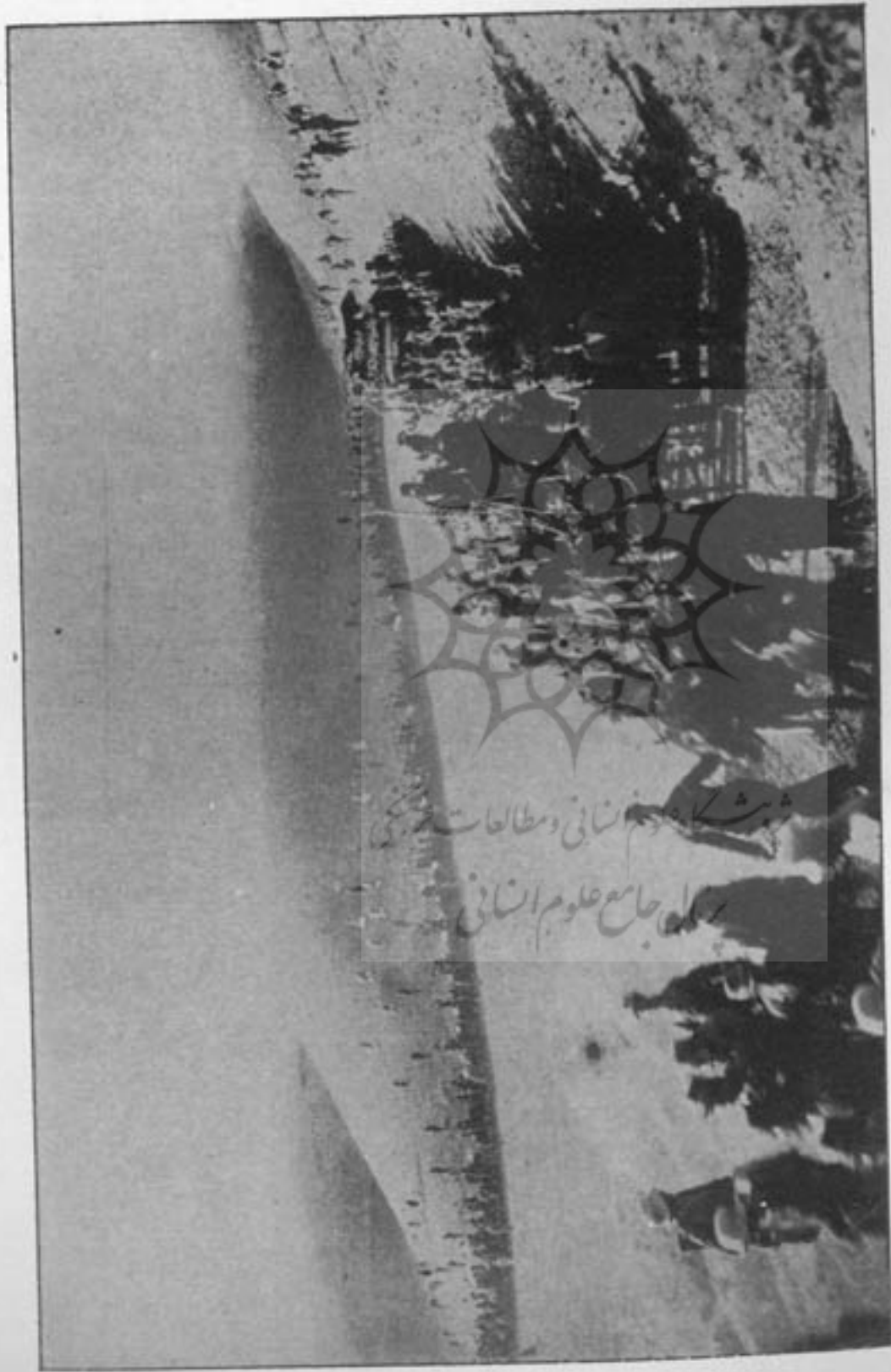
رساله فی النبض : بعضی آنرا مقاله فی النبض و قسمت دیگری مختصر فی النبض نگاشته اند .
نابرده رساله ثبت (فارسی) که شیخ آنرا در خواص نبض بمرجان
تصنیف نمود .

اما نامه دانشوران (۱) رساله مذکور را از شیخ ندانسته ، بایک تذبذبی چنین می نگارد :
دیگر رساله ثبت در بیال نبض ، بزبان فارسی نوشته است . در عنوان آن رساله نگاشته
است . فرمان عضدالدوله بن آمد کتابی نویسنده اندر دانش رگ . همانا گروهی که در علم سیر
تبع وافی دارند . میدانند که آن دیباجه از حلیه صدق عاقل است ، چه یکسال قبل
از تولد شیخ عضدالدوله وفات کرده است . و آنچه بخاطر فخر میرسد . این است که آن رساله
را ابوعلی مسکویه (۲) در عقد تالیف آورده است . و با آنکه کاتب اشتباه کرده است ، بجای
محمد الدوله یا شمس الدوله عضدالدوله نوشته ، ولی آنمثله موسیقاریه که در قانون فرموده است
و عباراتی که برخلاف دران رساله ثبت است ، قول اول را ناپدید کند .

القوی الانسانی و ادراکاتها : راجع بران اطلاعی بدست نیامد . کاتب چلبی (۳)
آنرا بنام (مقاله فی القوی الانسانی) قید نموده است
و نامه دانشوران بنام (رساله در قوی و ادراکات انسان) ثبت و تصنیف آنرا در
اسفهان مینویسد .

رساله فی ان علم زید غیر علم عمرو : کاتب چلبی باوجودیکه اسمی ازان برده ، لکن اطلاعی
راجع بآن نداده است .

(۱) ج اول ص ۸۲ . (۲) ابوعلی الحارثی احمد بن محمد ابن یعقوب ملقب بمسکویه متوفی
(۳۲۱) هجری از اجله متصوفین اسلام است . تصانیف متعددی در علوم مختلفه داشته ، با ابن عمید
و عمیدالملک وزیر معاصر بود ، و درباره ایشان قصائد مدحیه دارد . فلاسفه الاسلام ص ۳۰۴ .
(۳) کشف الظنون ج ۲ ص ۴۹۴ .

دروود جنازه و الاحضرت سردار محمد عزیز خان شهید بکابل که از طرف هیئت کابینه و مامورین کابل و هیئت کورد پهلوانیانیک و عموم اهالی و عساکر کابل محترمانه مشاییت کرده میشود .

ژوہوشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقاله : (فی خطا من قال ابن سینا می جوهر و عرض میا) در آنکه جایز نیست شی واحد هم جوهر باشد ، و هم عرض . این رساله نیز از جمله مصنفاتی است که در اصفهان به تصنیف رسیده .

رساله : (در جواب شیخ ابو سعید ابن ابوالخیر) و کتاب چلی (۱) آنرا رساله ابن سینا فی جواب الشیخ ابی سعید ابن ابی الخیر (۲) ضبط نموده است .

رساله : (فی الاخلاق) برخی (۳) او را مقاله فید نموده اند . بروایت کتاب چلی (۵) مختصریست مرتب به شش مقاله . در موضوع با کتاب (البر والایم) توافقی داشته ، بنام تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق نیز نامعلوم است و مطالعات فریبگی

رتال جامع علوم انسانی

رساله : (فی الاجرام السماویة) این را نیز بمنزل (رساله فی الاخلاق) بعضی (۵) (رساله فی الاجرام السماویة) و برخی (۶) (الاجرام السماویة) تنها ذکر کرده اند . و در اصفهان تصنیف شده .

- (۱) کشف الظنون ج اول ص ۵۳۸ . (۲) بطور یقین ابو سعید فضل الله ابن ابوالخیر است که از مشاهیر مشایخ صوفیه بوده ، از ابوالفضل لقمان سرخسی اخذ تصوف و طریقت نموده است . صاحب مقامات و مناقب مشهوری بوده ، در زهد و تصوف بعضی رباعیاتی دارد . و بسال ۴۴۰ هجری ارتحال نمود . قاموس الاعلام ج اول ص ۷۲۴ . (۳) منطق المشرقین مقدمه ص ۵۳۹ . (۴) کشف الظنون ج اول ص ۶۷ . (۵) کشف الظنون ج اول ص ۵۳۹ . (۶) منطق المشرقین مقدمه ص ۵۳۹ .

رساله ثبوت که بجهت ابو سعید بن ابی نگیخته است و در نامه دانشوران
 القوی الطبیعیه: در دو جا تذکر یافته ، یکجا تالیف آنرا در خوارزم (۱) و جای دیگری
 در اصفان (۲) ادعا می نماید .

رساله: (فی اقسام الحکمة) بغير از کشف الظنون (۳) و منطق المشرقین (۴) دیگران
 اسمی ازان نبرده اند .

تفاسیم الحکمة و العلوم: نامه دانشوران (۵) بنام (مقاله در تعریف و تقسیم
 حکمت و علوم) یاد آور شده ، تالیف آنرا در همدان
 می نگارد . و از ترینه معلوم میشود که بمثل جامع العلوم (رازی) بکنوع تعریفات از علوم مختلفه
 است .

رساله جامع علوم انسانی

رساله: (فی تجزیه الانقسام) تنها کتاب جلی (۶) اسمی ازان برده است .

رساله: (فی حدوث الحروف) از آثار شیخ و بقراریکه کتاب جلی (۷) میتوبسد : مشتمل
 برشش فصل است . فصل اول در سبب حدوث صوت . دوم در سبب حدوث حروف .

(۱) نامه دانشوران ج اول ص ۸۲ . نامه دانشوران ج اول ص ۸۷ .

(۳) کشف الظنون ج اول ص ۵۴۱ . (۴) مقدمه ص ۵۴۱ .

(۵) ج اول ص ۸۸ . (۶) کشف الظنون ج اول ص ۵۴۴ .

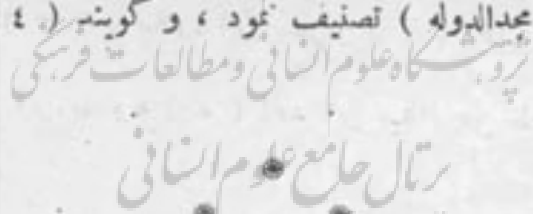
(۷) ...

سیوم در تشریح حنجره. چهارم در اسباب جزئیة حرف حرف از حروف پنجم در حروف
مشبه بحروفیکه در لغت عرب موجود نیست. ششم در اینکه حرف مذکور بواسطه کدام حرکت از
حرکات غیر نطقیه شنیده میشود.

کتاب المبدأ والمعاد: این (کتاب) را نیز باختصر الاوسط ، زمانیکه شیخ در جرجان
بجوار منزل ابو محمد شیرازی اقامت داشت . بنام ابو محمد مذکور

تصنیف نمود . (۱)

کتاب المعاد: چلپی (۲) آنرا (رساله فی المعاد) قید نموده است . این کتاب
سوی (کتاب المبدأ و المعاد) کتابت مستقل و مشتمل بر شانزده
فصل . و در آن ذکر می از احوال نفس انسانی رفته . و برقراریکی می نگارند ؛ (۳) پس از آنکه
شیخ از جرجان انتقال ممکن بری داد . و آنجا بخدمت (سیده) و پسر او محمدالدوله (دیلمی)
اتصال یافته ، و بمداوات او (که مرض سودا در او غلبه نموده بود) اشتغال داشت . آنوقت
کتاب مذکور را بنام او (محمدالدوله) تصنیف نمود ، و گویند (۴) آنرا بفارسی نیز ترجمه
کرده است .

کتاب الارصاد الکلیه: دریک مجلد و زمانیکه بمرجان اقامت داشت . در بکوفت
(با کتاب المبدأ و المعاد) از برای ابو محمد مذکور

- (۱) ابو محمد شیرازی که بعضی ها (ابو محمد فارسی) نیز قید کرده اند . از مشاهیر رجال فارس و معاصر شیخ الرئیس است ، در زمان خود یکی از مشوقین علم و ادب بوده ، در باره شیخ از هیچگونه ابذال و مکرمت های مادی و معنوی دریغ نداشت . چنانکه از بعضی روایات این مطلب بخوبی ظاهر میشود ، و شیخ یک قسمت مهم از مصنفات خود را نیز بنام او تصنیف نموده است .
- (۲) کشف الظنون ج اول ص ۵۶۵ . (۳) منطق المنترقین مقدمه ص و .
- (۴) کشف الظنون ج اول ص ۵۶۵ .

تصنیف نمود .

رساله فی العشق : روایت مرحوم چلپی (۱) متضمن فصول متعددی است . که شیخ

آنرا (در اصفهان) برای قبیله ابو عبدالله محمد بن عبدالله ابن احمد

معصومی تألیف نمود .

رساله : (فی زیارة القیور و الدعا) و تنها مرحوم چلپی (۲) تصنیف این

رساله را استاد شیخ داده است و بعلاوه نویسد ، که شیخ ابو سعید

نیز همین نام و موضوع رساله دارد .

رساله : (فی النفس الفلکی) رساله ثبت در علم النفس و مشتمل بر سه فصل

(۳) . بعلاوه ابن جزار (۴) احمد ابن ابراهیم طیب افریقی

مقتول در سنه ۴۰۰ هـ . و ابن مندویه (۵) احمد ابن عبدالرحمن طیب اصفهانی نیز باین نام

رساله در علم النفس دارند .

(۱) کشف الظنون جلد اول ص ۵۵۸ . (۲) کشف الظنون ج اول ص ۵۵۴ .

(۳) کشف الظنون ج اول ص ۵۶۷ . (۴) کنیتش ابو جعفر و مولدش فیروان

است . از مشاهیر اطباء اسلامی (در اوائل قرن چهارم هجری) بوده ، در طب بد طولی و در

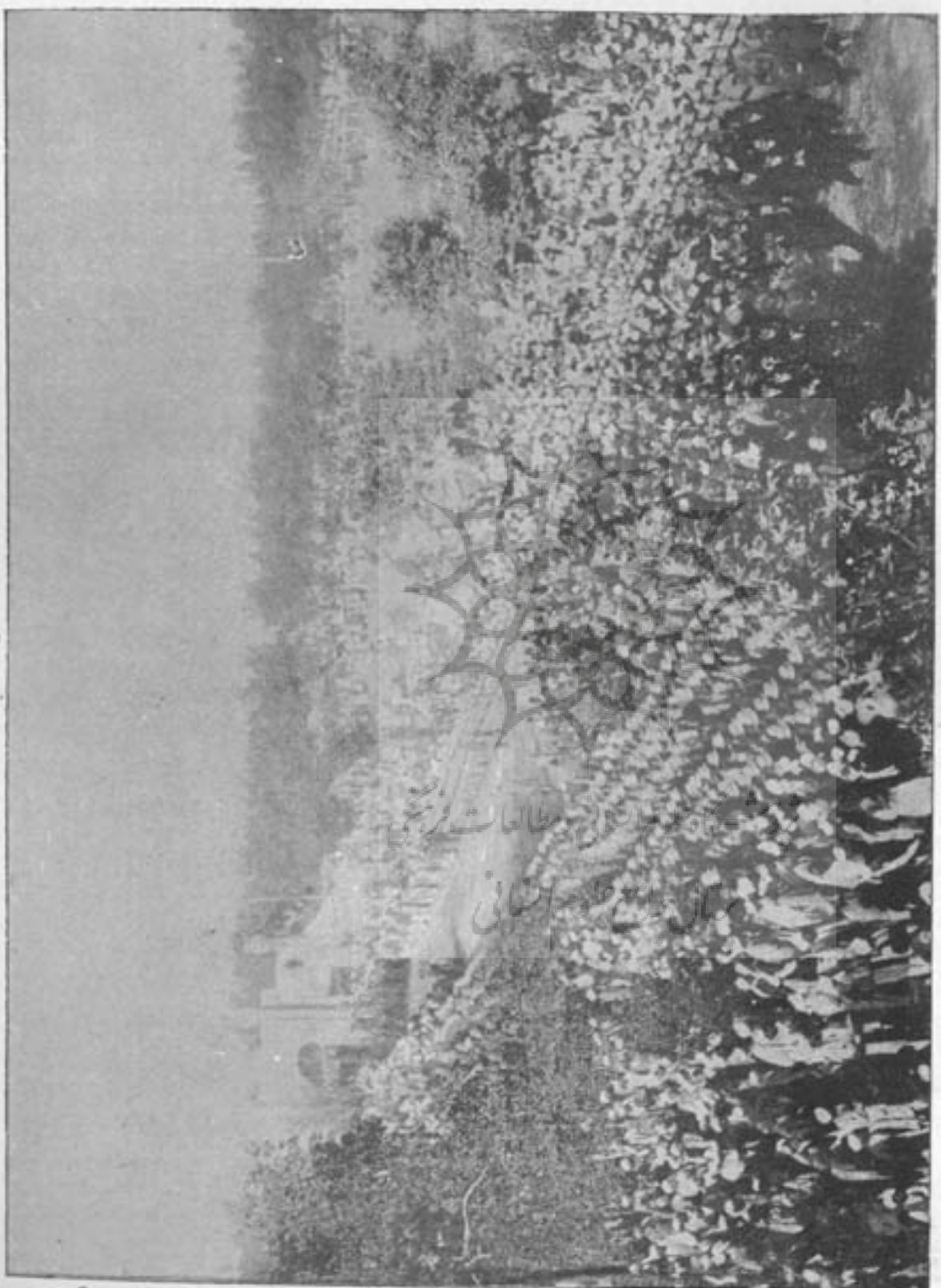
تشخیص امراض و تداوی مرضا مهارتی بسزا داشت . در اقسام فنون طب و علوم سایررد مؤلفات

نافه و متعددی دارد . قاموس الاعلام ج اول ص ۶۱۳ .

(۵) کنیتش ابو علی از اکابر اعیان اصفهان و مشاهیر اطباء اسلامی است . در علم طب

خدمانی مهم از خود بروز داده و در آن زمینه یک اندازه تألیفات و رسایل متعددی نگاشته است .

که مهمترین آن المدخل فی الطب ، کناش و غیره است . قاموس الاعلام ج اول ص ۶۶۱ .

سراسم ادای نماز جنازه و الاحضرت شهید سردار محمد عزیز خان مسحوم کعبه رسیدن از قندهار بکابل و مشایعت شانندار که
از طرف اهالی و عساکر و هیئت کابینه و سایر مامورین و کوردر پیلوماتیک با نهایت رقت و احترام اجرا شده بود ، در مسجد عید
سگاه رسم نماز ادا می شود

شروېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

رساله فی العروض: بغیر اینکه مرحوم چلی و شمس‌الدین سالی اسمی از آن برده اند، اطلاع به نسبت آن بدست نیامد .

رساله فی الفراسه: مرحوم کاتب چلی نویسد؛ (۱) که شیخ علاوه بر آن ، رساله دیگری (مرتب بر مقالات) نیز درین زمینه دارد .

رساله فی یقظان: نویسند (۲) رمزی است از عقل فعال که شیخ هنگام عبوسیت خود (بقلمه فرد جان) آنرا تصنیف نمود و دیگر گویند (۳) که سی ابن یقظان (۴) حاکم آن شهری بوده است (شاید حاکم قلمه فرد جان باشد) که شیخ در آنجا عبوس بود و بروایت مرحوم چلی (۵) ابو منصور حسین ابن محمد ابن زبیه شرحی بر آن

(۱) کشف الظنون ج اول ص ۵۵۹ . (۲) مقدمه منطق المشرقین ص ک .

(۳) نامه دانشوران ج اول ص ۸۷ . (۴) سی ابن یقظان : یکی از قهرمان های موهوم محرزین عرب است . که گویند در کوهستان درین حیوانات وحشیه بدون اینکه از کسی چیزی بیاموزد . خود بخود بواسطه خوردن شیر بز نشو و نما یافت . مجرداً بوسیله فکر خود باسرار علوم و حکمت پی برده ، خود بخود حکیم و فیلسوف گردید . قاموس الاعلام ج سوم ص ۲۰۰ .

(۵) کشف الظنون ج اول ص ۵۴۹ .

نگاشته . و ابوبکر بن طفیل الاشبیلی (۱) نیز بهمین نام رساله دارد .

رساله فی السیاسة :

رساله فی الصلاة :

رساله الطبریة : تنها کاتب چلبی (۲) است ، که اسناد تالیف رسائل مذکور را به شیخ میدهد .

رساله الطیر : سرموزه . نظر به نگارش نامه دانشوران (۳) تالیف این رساله نیز بهمدان

بوده ، در کشف الظنون و منطق المشرقین (۴) نیز اسمی از آن برده شده

ولکن درست اطلاعی به نسبت آن نداده اند . و متصوف شهر اسلام امام غزالی نیز بهمین نام
و موضوع رساله دارد . (۵)

الرساله النیروزیه : (فی الحروف الایمجد) شیخ آنرا برای افاده مراسم نیروزی (نوروزی)

بخدمت شیخ ابوبکر محمد ابن عبدالله نگاشته است و بقول کاتب چلبی

(۶) مصنف خود نیز راجع بشالیه رساله منبرورد (ذکر اول کتاب) چنین می نویسد :

(۱) ابوبکر محمد ابن عبدالملک ابن طفیل القلیسی از اکابر حکما عرب و فلاسفه اسلام است .

تولدش در اوائل قرن دوازده مسیحی (قرن ششم هجری) بوادی (آتش) یکی از شهر های

ولایت غرناطه بوده ، در طب ، ریاضیات ، حکمة و شعر اشتهاری بنام داشت . در اواخر وزیر

و طبیب امیر یوسف ابو یعقوب ابن عبدالمومن دومین امراء خاندان مهدیه (۵۸۰ هـ) گردید .

وفات این بزرگوار در مراکش سال ۱۱۸۵ م . باتفاق پیوسته ، آثار مهمی از خود بیادگار

گذاشت .

(۲) کشف الظنون ج اول ص ۵۵۵ و ص ۵۵۷ و ص ۵۵۸ . (۳) نامه دانشوران ج اول ص ۸۷ .

(۴) کشف الظنون ج او ص ۵۵۷ و منطق المشرقین مقدمه ص یخ .

(۵) کشف الظنون ج اول ص ۵۵۷ . (۶) کشف الظنون ج اول ص ۵۶۸ .

لارغبوانی ان اکون واحد القوم فی افاده الرسوم النیروزیة الی خدمت شیخ ابو بکر محمد ابن عبد الله الخ رایت الحکمه افضل مرغوب فیها خصوصاً ما کان من انمض اسرار الحکمة فی فواع السرور فکتبت.

رساله فی مخارج الحروف وصفاتها : (در علم قرائت) سوای اسکه در کشف الظنون و نامه دانشوران (۱) اسمی ازان برده شده. در دیگر کتب نام آن بنظر نخورد، تصنیف آن قرار نگارش نامه دانشوران در همدان است .

رساله فی علة قیام الارض فی حین : در کشف الظنون بنام مزبور (۲) و در جای دیگری (۳) بنام (قیام الارض فی وسط السماء) تذکر یافته است ، و شیخ آنرا برای ابوالحسن احمد ابن محمد السهیلی تصنیف نمود .

ارجوزه فی الطب : بقرار نگارش کاتب چلبی اشخاص متعددی بآن شرح نگاشته اند . از آنجمله یکی ابوالولید (۴) محمد ابن احمد ابن رشد اندلسی است .
نام

(۱) کشف الظنون ج اول ص ۵۶۴ . نامه دانشوران ج اول ص ۸۷ .

(۲) کشف الظنون ج اولی ص ۵۵۸ . (۳) مقدمه منطق المشرقین ص ۱۰۰ .

(۴) محمد ابن احمد ابن محمد ابن رشد مکنی به ابوالولید از بزرگترین و معروفترین فلاسفه

عالم اسلام (چه در شرق و چه در غرب) است . تولدش بسال ۱۱۲۶ م مطابق (۵۲۰

هجری) بوده مولدش قرطبه یکی از بلاد مشهور اندلس است . بشام روز پنجشنبه ۹ صفر سال

۵۹۵ هجری (مطابق ۱۰ دسمبر ۱۱۹۸ م) در مراکش بسن ۷۲ سالگی شمس یا (۷۵)

هلالی از نجهان ارتحال نموده . تالیفات مهم و برجسته‌ئی در عالم علم و ادب دارد .